

Неъматов Ойбек Исмагуллаевич
Бухгалтерия ҳисоби кафедраси катта ўқитувчиси, PhD.
Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти

ЎЗБЕКИСТОНДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИ
АКТИВЛАРИ ҲИСОБИНИ ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРГА
МУВОФИҚЛАШТИРИШ

Аннотация: Мазкур мақолада нодавлат нотижорат ташкилот (ННТ)ларида активлар ҳисобини халқаро стандартларга мувофиқлаштириш масалалари келтирилган.

Калит сўзлар: узоқ муддатли активлар, қисқа муддатли активлар, биологик активлар, узоқ ва қисқа муддатли инвестициялар, савдо ва бошқа дебиторлик қарзлар.

Nematov Oybek Ismatullayevich
Senior lecturer of the Department of Accounting, PhD
Samarkand Institute of Economics and Service

ADJUSTING THE ASSETS OF NON-GOVERNMENT NON-PROFIT
ORGANIZATIONS IN UZBEKISTAN TO INTERNATIONAL
STANDARDS

Annotation: This article presents the issues of aligning the accounting of assets in non-governmental non-profit organizations (NGOs) to international standards.

Keywords: long-term assets, short-term assets, biological assets, long-term and short-term investments, trade and other receivables.

Халқаро стандартларга ўтишда даставвал халқаро концептуал асослар бўйича умумий қоидаларни мувофиқлаштириш ўта муҳим аҳамият касб этади.

Бугунги кунда халқаро концептуал асосларнинг янги таҳририда активларга берган таърифлар асосида миллий концептуал асосларимизни такомиллаштириш лозим, деб ҳисоблаймиз. Халқаро концептуал асослари ва миллий концептуал асосларидаги қоидаларни солиштириш натижаларини куйидаги жадвалда расмийлаштирамиз (1-жадвал):

1-жадвал

Молиявий ҳисоботнинг халқаро концептуал асослари ва миллий
концептуал асосларини солиштириш жадвали¹

«Молиявий ҳисоботни тақдим қилишнинг концептуал асослари»²нинг янги таҳририда (2018)	Ўзбекистон Республикаси «Молиявий ҳисоботни тузиш ва тақдим қилишнинг концептуал
--	---

¹ Халқаро ва миллий стандартлар асосида муаллиф ишланмаси

<p>Активлар – бу ташкилот томонидан ўтган ходисалар натижасида назорат қилинадиган мавжуд бўлган иқтисодий ресурслар. Иқтисодий ресурс деганда, иқтисодий нафни яратиш потенциалига эга бўлган ҳуқуқ тушунилади</p>	<p>асослари»⁵да 38.1. Активлар - субъект назорат қиладиган, келгусида улардан даромад олиш мақсадида аввалги фаолият натижасида олинган иқтисодий ресурслардир.</p>
--	---

Ушбу таърифлардан кўриниб турибдики, халқаро ва миллий стандартларда активларга ўтган ходисалар натижасида юзга келган ва назорат қилинадиган иқтисодий ресурслар сифатида таъриф берилган. Миллий стандартдаги таснифида келгусида улардан фойдаланиш деб эмас, балки «улардан фойдаланиш келгусида иқтисодий нафни таъминлайди»⁴ таҳририда ёритилса мақсадга мувофиқ бўлар эди. Бундан ташқари, иқтисодий ресурслар тушунчасига ҳам таъриф бериб ўтиб кетиш ўринлидир. Юқорида стандарт талабларни ҳисобга олиб, бухгалтерия ҳисоби маъносида молиявий ҳисоботнинг асосий элементлари сифатида активларга куйидагича таъриф беришни мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблаймиз:

Активлар – бу ташкилотнинг ўтган ходисалари натижасида юза келган ва назорат қилинадиган ҳамда ундан фойдаланиш корхонага келгусида иқтисодий нафни келтирадиган иқтисодий ресурслардир. Иқтисодий ресурс деганда, иқтисодий нафни яратиш потенциалига эга бўлган мол-мулкка бўлган ҳуқуқнинг баҳоланган суммасига айтилади⁵.

Халқаро стандартларга⁶ мувофиқ, активларни бухгалтерия балансида тан олиниши учун (а) у билан боғлиқ бўлган иқтисодий нафнинг олиниши ёки йўқотилиши эҳтимоли амал қилади; (б) объект қиймат ёки баҳога эга бўлади, қайсики у ишончли ўлчанилиши мумкин. Халқаро стандартларда активларни қичқа муддатли деб тан олишнинг мезонлари ҳам берилган. Қисқа муддатли активлар мезонларига жавоб бермайдиган активлар узок муддатли активлар деб тан олинади.

Халқаро стандартлар мувофиқ бухгалтерия балансини такомиллаштиришда даставвал активларнинг умум тан олинган таснифини ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

1-сон БҲХС «Молиявий ҳисоботни тақдим этиш» талабларига мувофиқ равишда корхоналарда, жумладан нодавлат ношароат ташкилотларида активларнинг куйидаги таснифидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади (1-расм):

Ушбу тасниф асосида амалдаги бухгалтерия баланснинг шаклида маълум бир ўзгартиришларни киритиш мақсадга мувофиқ бўлади. Ушбу ўзгартиришларнинг бир қанча зарурияти мавжуд.

² О.Б. Фомина. Изменение концептуальных основ МСФО. <file:///C:/Users/SamISI-ATM/Desktop/34%20-%20Фомина%20Фомин.pdf>

³ «Молиявий ҳисоботни тайёрлаш ва тақдим этиш учун» концептуал асос. //АВ томонидан 09.09.2016 й. 475-1-сон билан рўйхатга олинган.

⁴ Тадқиқотлар асосида муаллиф ишланмаси.

⁵ Тадқиқотлар асосида муаллиф ишланмаси.

⁶ Признание активов согласно МСФО. <https://www.klerk.ru/buh/articles/97184/>

Биринчидан, нодавлат нотижорат корхоналарида асосий ташқи ахборот фойдаланувчиларга ушбу ташкилотнинг аъзолари, хомийлик ва бошқа молиявий ёрдамларни амалга оширган шахслар, банклар, аудиторлик ташкилотлари, давлат солиқ органлари ва бошқа ахборот фойдаланувчиларни киритиш мумкин. Ушбу ахборот фойдаланувчилар учун қарорлар қабул қилишлари учун ННТларнинг мол-мулк тўғрисида нафақат умумий маълумотлар, балки уларнинг таркибий қисмлари бўйича ҳам маълумотлар керак бўлади. ННТларнинг асосий воситаларига таркибига кирувчи бино ва иншоотлар, асбоб-ускуналар, транспорт воситалари, компьютер техникалари ҳолати тўғрисидаги ахборотлар ҳам фойдали ҳисобланади. Бу ахборотлар уларнинг молиявий ҳолатини кенгроқ тавсифлайди.

1-расм. Корхона активларининг халқаро стандартларга мувофиқ таснифи⁷

⁷ Халқаро стандартлар асосида муаллиф ишланмаси

Иккинчидан, 1-сон БҲХС «Молиявий ҳисоботни тақдим этиш» стандартининг 78-бандида асосий воситалар 16-сон БҲХС «Асосий воситалар» стандартига⁸ мувофиқ турлари (класслари) бўйича деталлаштирилиши лозимлиги кўрсатилган. Бу халқаро стандартнинг талаби. Бугун мамлакатимизда халқаро стандартларга ўтиш жорий қилинаётган экан, демак биз бухгалтерия ҳисоби таркибини ҳам такомиллаштиришимиз лозим.

Учинчидан, асосий воситаларнинг 16-сон БҲХС «Асосий воситалар» стандартида келтирилган турлари (класслари) бўйича ахборотлар албатта тўғридан-тўғри молиявий ҳолат тўғрисидаги ҳисоботда (бухгалтерия балансида) ёки ҳисоботларга бериладиган очиқлашларда акс эттирилиш шарт эканлиги қайд қилинган.

Тўртинчидан, амалдаги бухгалтерия балансида айрим моддалар киритилмаган. Масалан, инвестициявий мулклар, узок муддатли солиқ активлари ва бошқалар. Сотишга мўлжалланган деб таснифланган узок муддатли активлар узок муддатли активлар таркибида акс эттирилмаслиги лозим, деб ўйлаймиз.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг «Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида»ги Қонуни. 2016 йил 13 апрель, № ЎРҚ-404.

2. Ўзбекистон Республикаси «Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисида»ги Қонуни, 1999 йил 14-апрель, 763-1-сон. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1999 й., 5-сон, 115-модда.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтиш бўйича кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» Қарори. 2020 йил 24 февраль. ПҚ-4611-сон.

4. «Молиявий ҳисоботни тайёрлаш ва тақдим этиш учун» концептуал асос. //АВ томонидан 09.09.2016 й. 475-1-сон билан рўйхатга олинган.

5. Признание активов согласно МСФО. <https://www.klerk.ru/buh/articles/97184/>.

6. 16-сон БҲХС «Асосий воситалар» https://nrm.uz/contentf?doc=468065_ias_16_osnovnye_sredstva

7. О.Б. Фомина. Изменение концептуальных основ МСФО. <file:///C:/Users/SamISI-ATM/Desktop/34%20-%20Фомина%20Фомин.pdf>.

---

⁸ 16-сон БҲХС «Асосий воситалар» https://nrm.uz/contentf?doc=468065_ias_16_osnovnye_sredstva